

VEM ÄGER VAD

3

Kolla källan

Nummer tre i en serie på tre om journalistik som en arbetsmetod i skolan. **Från Tidningsutgivarna.**

Författare: Mats Hemberg, TiS Göteborg

Vem äger vad

Denna pdf är en av tre i ett material som tillsammans ger dig som lärare en god inblick i hur du kan arbeta med projektarbeten i din undervisning för att ge eleverna kunskap om journalistiska metoder och för att stärka elevernas förmåga att söka och att förhålla sig källkritiskt till sitt eget och andras material.

Denna pdf handlar om vem som äger publicerade texter och bilder och om hur de får användas i skolarbetet.

Metoden

I detta pdf-material ger vi en inblick i den journalistiska metoden och anpassar den för undervisningen i skolan.

Informationen, sök och värdera

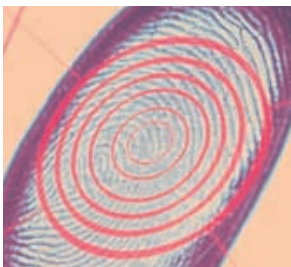
I detta pdf-material finns tips och råd om hur man söker information och hur man kontrollera sin källa både i tryck och på Internet.

Vad är upphovsrätt?

Det här kapitlet handlar om vilka krav man ställer på verk för att det ska omfattas av upphovsrättslagen och vad lagen innebär.

[Gå dit >](#)

Vem äger text och bild på Internet?

Ett kapitel om vad man får och inte får göra med material som publiceras på Internet.

[Gå dit >](#)

Frågor och svar om upphovsrätten i skolarbetet

Här har vi tagit upp några vanliga frågor om skolors förhållningssätt till upphovsrättslagen.

[Gå dit >](#)

Så här använder du detta material. I botten av varje sida finns två pilar åt olika håll. Om du klickar på den högra hoppar du framåt en sida, om du klickar på den vänstra hoppar du bakåt en sida.

Om du klickar på • innehåll kommer du tillbaka till denna sida.

Vad är upphovsrätt?

Upphovsrättslagen reglerar författares, tonsättares, bildkonstnärers och fotografers rätt till sina verk. För att upphovsrätten ska gälla krävs att verket är nytt, har individuell särprägel, och att det uppnår verkshöjd, det vill säga en slags "kreativ nivå".

Upphovsrätten omfattar både en ekonomisk rätt, rätten att framställa och sprida exemplar och en ideell rätt, rätten att få sitt namn angivet och att verket inte används på ett kränkande sätt.

Det är endast den ekonomiska rätten som kan efterges av upphovsrättsinnehavaren.

Det är i princip aldrig tillåtet att kopiera någon annans verk, men det finns inskränkningar i upphovsrätten som är viktiga för lärare och elever som arbetar med medier – rätten att kopiera för enskilt bruk och rätten att citera. Genom upphovsorganisationerna Bonus och Copyswede kan skolor/kommuner teckna avtal som ger rätt till viss kopiering.

Tänk på att om du vill göra något som inte är tillåtet enligt reglerna så kan du alltid be om lov från den som har upphovsrätten. När det gäller massmedier ska man vända sig till redaktionsledningen.

© - symbolen

Copyrightsymbolen har ingen rättslig betydelse i Sverige. Denna symbol kan inte skapa upphovsrätt, men används ofta för att varna om att sådan finns.

Copyswede

Copyswede hanterar samarbetsavtal för upphovsmän och utövande konstnärer och är en ekonomisk förening som ägs av sina 14 medlemsorganisationer. Organisationer som företräder upphovsmän eller utövande konstnärer är medlemmar och bland dessa finns SAMI - Svenska Artisters och Musikers Intresseorganisation, SFFot - Svenska Fotografers Förbund, SJF - Svenska Journalistförbundet och FST - Föreningen Svenska Tecknare.

Kommunerna kan teckna avtal med Copyswede som ger skolorna rätt att använda radio- och TV-program i undervisningen. Kontakta Copyswede för information om vad som ingår i avtalet.

www.copyswede.se

<http://www.copyswede.se/default.asp?ML=2157>

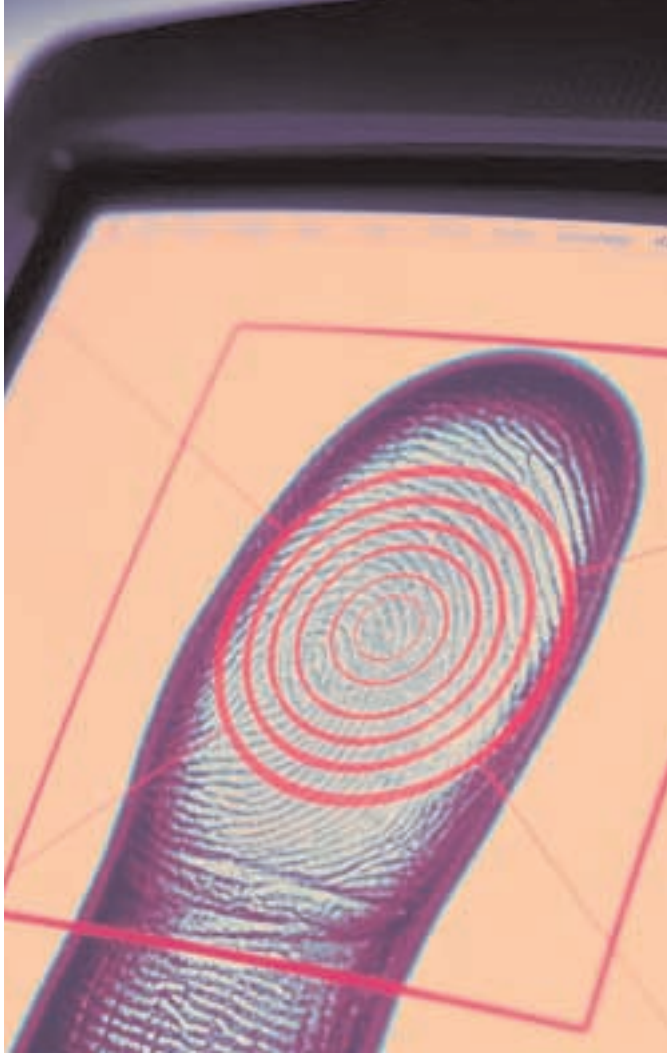

Bonus presskopia

Bonus presskopia hanterar ersättning till upphovsmän som förläggare/utgivare av böcker, läromedel, press, noter och bilder av olika slag. De flesta skolorna har idag tecknat ett fotokopieringsavtal med Bonus presskopia. Lärarna får bara kopiera för den egna undervisningen: vad och hur mycket anges i avtalet som finns på skolorna. Avtalet ger inte rätt till överföring av verk till digital form eller utskrift från nätet för distribution till eleverna.

www.b-pk.se

http://www.b-pk.se/files/u_index.html

Vem äger text och bild på Internet?

Den som vill använda material publicerat på Internet bör utgå från att samma regler gäller för elektroniskt publicerat material som för tryckt material. Rätten till material på nätet innehas med andra ord av någon annan, till exempel en tidning. Du behöver alltså be om tillstånd av upphovsrättsinnehavaren för att få använda materialet.

Allt material – texter, bilder, grafik och teckningar – som publiceras på en webbplats är skyddat av lagen om upphovsrätt. Mångfaldigande, kopiering, överlåtelse, försäljning, överföring eller varje annan form av utnyttjande av materialet är förbjudet enligt lagen.

Bryter du mot detta kan det leda till skadestånd och om det gjorts "uppsåtligt" eller "av grov oaktsamhet" döms du dessutom till böter eller riskerar fängelse i två år. Samhället ser alltså mycket allvarligt på brott mot upphovsrättslagen.

Inte OK att låna

Många tror att förbudet bara gäller om materialet ska användas kommersiellt, men det är alltså inte heller okej att "låna" bilder och texter och lägga det på sin egen webbsida eller använda det "rakt upp och ner" i en skoltidning eller i ett temaarbete. Man får använda materialet "för eget bruk", det vill säga för kunskapsinhämtning, som referens och dylikt.

Kopieringsavtalet för skolor, det så kallade bonusavtalet, omfattar sedan sommaren 2005 även digital kopiering i form av utskrift av digitalt lagrade verk. Samma regelverk gäller som för annan kopiering. Avtalet omfattar inte rätt till annan digital kopiering såsom skanning eller nedladdning för lagring på dator.

Citat ur material är tillåtna, men endast i begränsad utsträckning som följer av upphovsrättslagen, det vill

säga "i överensstämmelse med god sed och i den omfattning som motiveras av ändamålet samt med angivande av källa". Det innebär att man endast får citera för att kritisera eller belysa någon annans verk eller för att underbygga ett eget ställningstagande. Man kan däremot inte vidarebefordra någon annans verk som ett självständigt inslag i det egna arbetet.

För att få tillstånd till användning av skyddat material på annat sätt än de som regleras i avtal, bör du ta kontakt med upphovsmannen, förlaget, utgivaren eller bildbyrån. Ofta är det lätt att hitta den som innehar upphovsrätten till materialet på nätet, därför är det också snabbt gjort att maila och fråga om man får använda materialet.

Men när du fått tillstånd att använda material från en webbplats får du inte glömma bort upphovsmannens så

kallade "ideella rätt". Den betyder att upphovsmannens namn ska anges i enlighet med god sed samt att du inte får ändra eller återge materialet på ett sätt eller i ett sammanhang som är kränkande för denne.

Alla är ansvariga

Bland yngre "nätsurfare" är olika chatplatser ofta populära tillhåll. Många tidningar, inte minst kvällstidningar, har väl utvecklade chat-tjänster. I fråga om externa inlägg på dessa platser gäller inte tidningens normala utgivaransvar, det vill säga att tidningens ansvarige utgivare är ansvarig för allt som publiceras i tidningen. I chattar och andra former av diskussionsgrupper på nätet, 'är det istället den som gör inlägget som ansvarar för det han/hon skriver.

Ett inlägg måste också vara av "egen tillverkning", med andra ord vara material som han/hon själv har upphovsrätten till, eller sådant som han/hon har fått lova att använda av den som har upphovsrätten till materialet. Den som gör ett inlägg eller bidrag på tidnings webbsida medger samtidigt att tidningen utan ersättning får lagra, tillhandahålla och sprida materialet till andra. Den som inte respekterar dessa regler och villkor kan bli avstängd från fortsatt deltagande

Ansvar för egen webbsida

Den som själv vill göra en webbsida (till exempel en skoltidning) står själv för innehåll och egna uttalanden och kan också ställas till svars om innehållet bryter mot lagen.

I dessa fall följer ansvaret normalt inte av grundlagsreglerna om ansvarig utgivare utan av en särskild lag, BBS-lagen, och kan göras gällande mot den som har ansvaret för att materialet tillhandahålls? Ofta torde det vara samma person som annars skulle ha utsetts till ansvarig utgivare.

Det är därför viktigt att en person som utses att ta ansvar för det som publiceras inte strider mot de punkter i faktarutan.

Elektroniska inlägg får enligt lag inte:

- kränka andra personer eller utpeka dem som brottsliga.
- innehålla hets mot folkgrupp eller på annat sätt ha ett rasistiskt innehåll.
- innehålla straffbar våldsskildring eller barnpornografi.
- innebära att du bryter en tystnadsplikt.
- innefatta spridning av datavirus.
- innehålla uppmaningar till brott eller utgöra annan brottslig verksamhet.

Frågor och svar om upphovsrätten i skolarbetet

Får lärare spela in svenska nyhetsprogram på TV och visa för sin klass?

Ja, om skolan har ett avtal med Copyswede.

Får lärare spela in en film på TV och visa den för klassen?

Nej, spelfilmer och dokumentärfilmer ingår inte i avtalet med Copyswede.

Får lärare kopiera artiklar ur svenska dagstidningar?

Ja, om skolan har avtal med BONUS.

Får lärare kopiera artiklar ur utländska tidningar på samma sätt?

Ja, samma regler gäller för utländska tidningar.

Får lärare skriva ut en text ur en tidning på webben och kopiera den till klassen?

Ja, samma regler gäller för elektroniskt material som för annan kopiering i Bonusavtalet.

Får elever kopiera tidningsartiklar?

Ja, för enskilt bruk. Det gäller både papperstidningar och tidningar på webben.

Får elever/lärare återge en tidningsartikel i en skoltidning?

Kopiera: Att kopiera hela artikeln är inte tillåtet utan tillstånd. Om tidningen inte sprids utanför klassen gäller samma regler som för vanlig kopiering.

Citera: Man har alltid rätt att citera "i överensstämmelse med god sed och i den omfattning som motiveras av ändamålet". Gränsen för hur långt ett citat får vara varierar alltså. Men normalt går gränsen vid några enskilda meningar.

Referera: Det är alltid tillåtet att referera. Upphovsmannen har inte ensamrätt till innehållet, framför allt inte om det är av allmän karaktär som nyhetshändelser. Men om referatet är för detaljerat finns givetvis risken att gå över gränsen för vad som räknas som referat. Kom ihåg att respektera den ideella rätten när ni citerar och refererar.

Får elever/lärare ta en bild från en webbsida och återge den i skoltidningen?

Nej, inte utan tillstånd från upphovsmannen. Kontrollera alltid varifrån bilden ursprungligen kommer. Att man har rätt att publicera något, i ett sammanhang betyder inte att man har rätt att ge den till någon annan eller att publicera den på ett helt nytt ställe.